

ว่าด้วย ระบบ หนังสือ และการ อ่าน

บทสนทนาของคนทำหนังสือสองรุ่น

มกุฏ อรฤดี
สิริยากร พุกกะเวส

กิจกรรมสวนานะนำ วิจารย์หนังสือ ช่วยส่งเสริมการอ่านได้หรือไม่

มกฏ : คำถามก็คือว่าทำกันมากี่ปีแล้ว เป็นสิบปีแล้วใช้ไหม แล้วมันได้อะไร สมมุติเราบอกว่าให้แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแม่น้ำสะอาด เราพูดกันมาตั้งแต่คนระดับต่ำสุดจนถึงระดับสูงสุด แต่ถามว่าเขาเริ่มจากตรงไหน เขาก็บอกว่าเริ่มจากผักตบชวาสิ เริ่มจากขยะ ริมคลองสิ แต่หาไม่ไว้ในกรุงเทพฯ มีบ้านไหนบ้างที่ไม่ปล่อยของเสียลงคู ทุกบ้านปล่อยหมด แล้วเราทำให้แม่น้ำเจ้าพระยาสะอาดได้อย่างไร

ถ้าเผื่อว่ามีกฎหมายอะไรสักอย่าง เช่นกำหนดว่าคุณต้องจัดการเรื่องห้องสมุดในชุมชน นั่นเป็นพื้นแล้วอย่างน้อยที่สุด เริ่มเห็นและสืบต่อไปว่าระบบการอ่านประกอบด้วยอะไรบ้าง ยกตัวอย่างในสวีเดนหรือแลนด์ เมื่อสัก ๔๐ ปีมาแล้วมีกฎหมายห้ามลดราคาหนังสือ กำหนดให้ทุกร้านต้องขายหนังสือราคาเท่ากัน แล้ววันหนึ่งมีคนไม่เห็นด้วย รัฐบาลสวีเดนก็ยกเลิกกฎหมายที่ให้หนังสือเป็นสินค้าควบคุม แต่ ๓-๕ ปีผ่านไปต้องนำกฎหมายนี้กลับมาใช้ เพราะว่าเมื่อใดก็ตามที่ปล่อยให้ร้านใหญ่ๆ ลดราคาหนังสือได้ ร้านเล็ก ๆ ก็ตายหมด ทั้งหมดนี้ขึ้นอยู่กับว่ารัฐบาลรู้และเข้าใจหรือเปล่า

สิริยากร : อืมคิดว่าความเชื่อมโยงระหว่างยุคสมัยหายไป แต่มันสร้างได้ ถ้าเผื่อว่ามีคนแนะนำว่าหนังสือนี้ดียังไง สนุกยังไร เด็กก็จะสนุกไปด้วย แต่คุณไม่มีทางจับเด็กกับวรรณกรรมโบราณ มาวางแล้วหวังว่าจะเชื่อมกันได้เอง เขาต้องการการชี้แนะ วรรณกรรมบางเรื่องต้องการการย่อย เพราะเด็กรุ่นใหม่กับวรรณกรรมโบราณห่างกันเป็นร้อยปี แล้วช่วงที่หายไปนี่เชื่อมกันไม่ได้ มันต้องการตรงกลางที่มาเชื่อมหรือแนะนำให้รู้จักกัน

มกฏ : คุณรู้ไหมเมืองไทยมีนักวิจารณ์อาชีพกี่คน ประเทศซึ่งมีคนเกือบร้อยล้านคนมีนักวิจารณ์อาชีพประมาณ ๕ คน พอเราไม่มีนักวิจารณ์เราก็คาดคนแนะนำหนังสือสำหรับสังคม สังคมการอ่านเลยขาดหาย

ในต่างประเทศเขามีวิธีส่งเสริมการอ่านให้คนในชาติอย่างไร เปรียบเทียบกับบ้านเราแล้วเหมือนหรือต่างอย่างไร

สิริยากร : ไม่ว่าคุณจะไปเมืองไหน สิ่งที่ต้องไปดูนั่นๆ คือซูเปอร์มาร์เกตหรือตลาด กับห้องสมุด เพราะสองสิ่งนี้เหมือนเป็นภาคปฏิบัติของนโยบาย ตลาดเป็นเรื่องกิน ห้องสมุดเป็นเรื่องสมอง เพราะฉะนั้นมันบอกได้เลยว่าเมืองนั้นๆ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความคิดคนอย่างไร และทำมานานแค่ไหนแล้ว เมืองที่เคยไปเห็นและชอบ เช่น สตอกโฮล์ม เมลเบิร์น พอร์ตแลนด์ นิวยอร์ก เมืองเหล่านี้ไม่ใช่เจริญอย่างเดียวแต่เป็นเมืองศิลปะด้วย ห้องสมุดเข้าไปแล้วสนุก หนังสือหรือบรรยากาศก็สนุกจริงๆ

ล่าสุดอ้อมไปพอร์ตแลนด์ เข้าห้องสมุดลับตาหัลละ ๑-๒ ครั้ง เป็นอย่างน้อย ลูกเล็กเด็กแดงผู้ใหญ่ไปห้องสมุดกันเป็นวิถีชีวิตปกติ

แล้วในทุกๆ อาณาบริเวณมีห้องสมุด เพราะคนมีส่วนร่วมในการวางผังเมือง เทศบาลของเมืองจะมีแบบสอบถามมาว่าในอาณาบริเวณที่คุณอยู่ยังขาดอะไร แล้วไม่ใช่แค่มี แต่ต้องมีโดยคุณภาพด้วย คุณมีสวนสาธารณะ ในสวนสาธารณะต้องมีอะไรบ้าง มีของเล่นสำหรับเด็กยังงี้ ซูเปอร์มาร์เกตต้องมีอาหารสุขภาพด้วย ถนนต้องมีเลนจักรยาน มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่คนพิการ คือความต้องการพื้นฐานเขาตอบสนองไปหมดแล้ว เพราะฉะนั้นเขาจะรายละเอียดได้แล้วว่าแต่ละอันควรเป็นยังงี้

มกฏ : ระบบการอ่านของสิงคโปร์ใช้ว่าอยู่ที่ๆ จะเกิดขึ้น เขาเริ่มจากกฎหมาย ๑ ฉบับ คือกฎหมายว่าด้วยการตั้งสถาบันหนังสือแห่งชาติของสิงคโปร์ที่ห้องสมุดแห่งชาติเป็นคนรับผิดชอบ การเข้าห้องสมุดถือเป็นนโยบายรัฐเลยนะครับ แล้วที่สนุกกว่านั้น โครงการหมู่บ้านจัดสรรนอกเมือง สิ่งแรกที่เขาทำคือสร้างห้องสมุดเพื่อที่จะโฆษณาว่าหมู่บ้านจัดสรรแห่งนี้มีห้องสมุดใหญ่ ปรากฏว่าบ้านจัดสรรขายหมดเลย

ประเทศที่จะแข่งขันเป็นเมืองหนังสือโลกก็เช่นกัน จะต้องมีความพิเศษบางอย่าง เช่นอาร์เจนตินา วิถีคิดเขาฉลาดมาก เพียง ๒-๓ ปีอาร์เจนตินาเผยแพร่วรรณกรรมของตนเป็นภาษาต่างๆ ทั่วโลกภายในเวลาชั่วพริบตาได้อย่างไร เขาวางแผนติดต่อไปยังสถานทูตต่างๆ ที่ประเทศของตนตั้งอยู่ แล้วให้สถานทูตนั้นๆ ติดต่อสำนักพิมพ์ท้องถิ่น เช่นในกรุงเทพฯ สถานทูตก็ติดต่อไปยังสำนักพิมพ์ทั้งหลายขอคุณผลงานที่ผ่านมา ในที่สุดเขาเลือกสำนักพิมพ์ผีเสื้อ แปลหนังสือของอาร์เจนตินาเป็นภาษาไทยแล้วให้เงินอุดหนุนการพิมพ์ อาร์เจนตินาใช้เงินเพียงเล็กน้อยแต่ได้เผยแพร่วรรณกรรมของตนเป็นร้อยภาษา ฉะนั้นทันทีเลยอาร์เจนตินาก็ได้รับเลือกเป็นเมืองหนังสือโลก ตอนที่ผมเสนอแปลวรรณกรรมคลาสสิกของโลก เป็นสมบัติของชาติ รัฐบาลบอกทันทีว่าต้องใช้งบประมาณเยอะ แต่ละเรื่องกว่าจะแปลได้ต้องค้นคว้าวิจัยถึงกับต้องบินไปประเทศนั้นเพื่อจะได้หนังสือเล่มหนึ่ง ผมบอกง่ายนิดเดียว เรามีสถานทูตอยู่ในประเทศครบทุกแห่ง ให้เขาเลือกวรรณกรรมคลาสสิกของประเทศเขาสัก ๑๐ เล่มเพื่อที่เราจะแปลเป็นภาษาไทย ไม่ต้องเสียเงินสักบาท แต่รัฐบาลไทยมักคิดเรื่องการใช้งบ เห็นไหมครับวิธีคิดต่างกัน

สิริยากร : เวลากำหนดนโยบายอะไรก็ตาม เราจะต้อง mapping และดูว่าสภาพในแต่ละชุมชนของเมืองไทยเป็นอย่างไร ไม่ใช่เอะอะเราก็จะสร้างห้องสมุด แต่ทำไมไม่ลงไปดูว่าของเดิมมีอะไรอยู่แล้ว เช่นร้านเช่าหนังสือ เราทำงานร่วมกับเขาได้ไหม ถ้าจะหาโครงสร้างที่เป็นไปได้สำหรับสังคมที่มีอยู่แล้วโดยไม่ต้องลงทุนเพิ่ม

มกฏ : เวลารัฐบาลพูดถึงห้องสมุด รัฐบาลก็จะสร้างตึกทำเดียว เราศึกษาให้เห็นแล้วว่าห้องสมุดไม่จำเป็นต้องมีก็ได้ แต่ว่าต้องเอาระบบไปให้เขา ที่ไหนก็ทำได้ สิ่งที่เราคิดคือเราจะร่วมมือกับร้านกาแฟทุกร้านเพื่อที่จะให้มีห้องสมุดในร้านกาแฟ ด้วยระบบเช่นคุณเป็นสมาชิกของร้านกาแฟร้านนี้ คุณยืมหนังสือกลับบ้านได้

ถ้าคุณไม่ใช่สมาชิก คุณมานั่งอ่านหนังสือได้ หรือห้องสมุดในห้างสรรพสินค้า แทนที่จะโฆษณาลดราคาสินค้า ๕๐ เปอร์เซ็นต์ ไม่ใช่แล้ว ต่อไปนี้จะโฆษณาแข่งขันกันว่าห้างของเรามีห้องสมุดที่ยืมหนังสือได้ ๕ เล่ม ๑๐ เล่มแทน

ถ้าเผื่อว่าวันหนึ่งเอ็มโพเรียมประกาศว่าห้างของเรามีห้องสมุดที่ใหญ่ที่สุดในกรุงเทพฯ มีหนังสือให้ยืมกลับบ้านได้ ๑๐ วัน ขณะที่เซ็นทรัลขึ้นป้ายว่ายืมได้ ๗ วัน ลองนึกดูว่าห้างสรรพสินค้าโฆษณาแบบนี้จะเกิดอะไรขึ้น เมื่อเดือนที่แล้วผมแนะนำบริษัททำคอนโดมิเนียมแห่งหนึ่งว่าคุณลองโฆษณาด้วยวิธีนี้สิ คอนโดมิเนียมของเรามีห้องสมุด และยืมอ่านได้ ๒๔ ชั่วโมง ถ้าทุกคนแข่งขันด้วยวิธีนี้จะเกิดอะไรขึ้น เพียงแค่กฎหมายฉบับเดียวเท่านั้น เช่นในกฎหมายระบุว่าห้างสรรพสินค้าต้องมีบันไดหนีไฟ ก็เพิ่มเข้าไปว่าห้างสรรพสินค้าต้องมีห้องสมุด เราจะได้ห้างสรรพสินค้าทุกแห่งมีห้องสมุดโดยที่รัฐบาลไม่ต้องเสียเงินสักบาท เราจะได้คอนโดมิเนียมทุกแห่งมีห้องสมุด โรงงานที่มีคนงานตั้งแต่ ๒๐ คนขึ้นไปมีห้องสมุด ถ้าทำได้จัดสำนึกจะเกิดขึ้นเอง แต่ทุกวันนี้เราเองงบประมาณของชาติมาจ่ายค่าเช่า TCDC และ TK Park ปีหนึ่งเท่าไร งบประมาณนั้นมาจากภาษีของใครมาจากภาษีของตาสีตาสีที่อยู่เมืองสอง นรธาวิศ ดามว่า คนต่างจังหวัดมีโอกาสได้ใช้ห้องสมุดเหล่านี้ไหม

กรุงเทพฯ ประกาศตัวเป็นมหานครแห่งการอ่าน ไม่ได้เป็นการจุดพลุให้คนอ่านหนังสือมากขึ้นเลยหรือคะ

สิริยากร : กรุงเทพฯ พยายามจะประกาศตนเป็นโน่นเป็นนี่ โดยเห็นคนอื่นทำแล้วคิดว่าฉันอยากจะเป็นบ้าง แต่ไม่พยายามทำในสิ่งซึ่งสอดคล้องกับโครงสร้างที่มีอยู่ อันที่จริงระบบหนังสือในกรุงเทพฯ ถ้ามีอะไรที่ดีอยู่แล้ว ทำงานร่วมกัน เราคงไม่สูญเสียเงินมากจนเกินไป

มกฏ : ระบบหนังสือเป็นเรื่องซับซ้อน เอาแค่กฎเกณฑ์ของยูเนสโกบอกว่าเมืองหนังสือจะต้องมี ๓ อย่าง คือ หนึ่ง มีการผลิตที่ดี คือมีการเรียนรู้การผลิตหนังสือดี และหมายความว่าจะต้องมีเสรีภาพในการผลิตด้วย สอง มีการเผยแพร่ที่ดี คือมีทั้งห้องสมุดที่ดี มีระบบการขายหนังสือที่ดี ยกตัวอย่างอินเดีย ในอินเดียไม่มีห้องสมุดใหญ่มากนักแต่มีการเผยแพร่ที่ดี ทุกซอกทุกซอยมีร้านขายหนังสือมีแผงหนังสือเต็มไปหมด สาม มีการอ่านที่ดี เช่นเลบานอน ช่วงเกิดสงครามในบังเกอร์มีหนังสือกองอยู่เต็มเวลาคนหลบภัยไปอยู่ในบังเกอร์ แทนที่จะนั่งจับแจ็กก็หยิบหนังสือมาอ่าน เพราะฉะนั้นเรื่องหนังสือจึงมีรายละเอียดร้อยแปดประกอบกัน เมื่อ ๒ ปีที่แล้วผมพยายามเสนอกองทัพมหานคร ทำระบบหนังสือหมุนเวียนในมดยิต ๕๐ แห่งในกรุงเทพฯ และในร้านหนังสือให้เช่าอีก ๕๐ แห่ง ในเวลาเพียงชั่วพริบตาจะมี

ห้องสมุดเกิดขึ้น ๑๐๐ แห่ง แต่กรุงเทพมหานครบอกว่าไม่ใช่นโยบาย กทม. อ้างว่าในกรุงเทพฯ มีห้องสมุดเยอะเพราะเรามีโรงเรียน ในสังกัด กทม. เยอะ ซึ่งเป็นคำพูดที่เหลวไหล เพราะว่าเป็นประเทศไหนๆ ที่มีโรงเรียนเขาก็มีห้องสมุดกันทั้งนั้น นั่นไม่ใช่จุดที่จะไปแข่งขันอะไรได้เลย

ถ้า กทม. รับผิดชอบนี้ ป่านนี้กรุงเทพฯ ประกาศเป็น เมืองหนังสือได้แล้ว เพราะจะได้ชื่อว่าเป็นเมืองที่มีห้องสมุด แปลกประหลาดที่สุดในโลก คือมีร้านหนังสือและห้องสมุดอยู่ใน ที่เดียวกัน สมมุติว่าคุณยืมหนังสือไป อ่านแล้วชอบ คุณกลับมา ที่ร้านขอซื้อก็จะได้ส่วนลดจากสำนักพิมพ์ เป็นระบบที่ทุกคนได้ ประโยชน์ กทม. ได้ประโยชน์คือมีห้องสมุดของตัวเอง ร้านหนังสือที่เกือบเจ๊งก็มีรายได้เพิ่มขึ้น คือเราลงทุนค่าหนังสือ จำนวนหนึ่งให้เขาทำระบบให้เขาหนังสือ แล้วระบบหมุนเวียนคือ หนังสือใหม่จะไปถึงที่ต่าง ๆ ทุก ๆ ๔ เดือน เพราะฉะนั้นคุณอยู่บ้านนี้ คุณรีบอ่านนะ คนก็ตื่นตัวที่จะอ่าน กลไกนี้เคยทดสอบกับ เด็กชั้นประถม ๔, ๕, ๖ มาแล้ว เด็กกระตือรือร้นอ่านเพราะรู้ว่า หนังสืออยู่กับเขาแค่ ๔ เดือน พอถึงเวลาหมุนเวียน เด็กบางคน ยังไม่อ่านหนังสือบางเล่ม เขาเล็งไว้เลยว่าหนังสือเล่มนั้นจะไป โรงเรียนไหนเขาก็ตามไปยืมมาอ่าน

ในชนบทล่ะคะ เราจะเริ่มอย่างไร

มกฏ : ว่าที่จริงชนบทพร้อมที่จะรองรับสิ่งต่างๆ ว่าด้วยเรื่อง ระบบหนังสือและการอ่าน เพราะว่าเขาขาด เขาไม่มีสตางค์ซื้อหนังสือ ในกรุงเทพฯ เกิดขึ้นได้ค่อนข้างจะยากด้วยซ้ำเพราะว่าทุกคนมีสตางค์ ซื้ออ่านเองได้ ในต่างจังหวัดเขาพร้อมเสมอที่จะทำ แต่คำถามคือ ใครจะรับผิดชอบดูแล ตอนนี้ห้องสมุดประชาชนดูแลโดย กศน. (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย) กศน. มีภาระมากเหลือเกิน แล้ว กศน. ทั้งประเทศมีบรรณารักษ์ วิชาชีพซึ่งทำงานได้เต็มที่เฉพาะงานบรรณารักษ์จริงๆ ก็คน หนังสือก็มีอยู่ไม่กี่สำนักพิมพ์ คนจึงไม่ค่อยอยากเข้าห้องสมุด ประชาชน

เราจะเริ่มอย่างไร ทำอย่างไรที่จะให้ชุมชนมารวมกันแล้วเกิด สำนึกเกิดความกระตือรือร้น เราได้พยายามทำให้เห็นแล้วโดยเริ่ม จากมัลติมีเดีย ในมัลติมีเดียไม่มีห้องสมุด ไม่มีตู้หนังสือ เอาหนังสือไปกอง แป๊บเดียวหายหมด เราเรียกว่าระบบหนังสือหมุนเวียนในมัลติมีเดีย ไม่มีระบบคอมพิวเตอร์ ไม่มีระบบยืมคืน มีเพียงสมุดเล่มเดียวให้เขา จดเอาเองว่าใครมายืมอะไรไป แล้วที่ประหลาดคือสมุดก็ไม่ค่อยมีความเคลื่อนไหว เพราะเขาเอาไปแลกกันเอง เช่นบ้านใกล้กัน ผมอ่านเล่มหนึ่ง อู่มอ่านเล่มหนึ่ง อ่านจบแล้วแลกกันเลย หมุนเวียนกันโดยอัตโนมัติ

สิทธิการ : บางที่เราต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ด้วย อย่อาศัยเพียงว่าจะให้คนอ่านหนังสือที่เป็นเล่มๆ แต่เราจะทำงาน กับเนื้อหาอย่างไรมากกว่า คือคิดจากโครงสร้างเดิมที่มีอยู่แต่เปลี่ยน

เนื้อหา เช่นทำละครจากวรรณกรรมดีๆ หรือเราจะทำหนังสือเสียง (audio book) ช่องวรรณกรรมสำหรับวิทยุ ให้คนขับรถฟัง เวลาอยู่บนท้องถนน เมื่อคนเริ่มเห็นคุณค่าเขาก็จะแสวงหาเอง เวลานั้นระบบนิเวศหนังสือเสียไป ทั้งคนทำ คนเขียน คนอ่าน คนขาย ทุกอย่างเสียสมดุล แล้วคุณค่าที่แท้ันหายไป

ขณะที่ระบบหนังสือหรือวงจรของหนังสือทั้งหมดมีปัญหาอย่างไร

มกฏ : เราได้ยินเสมอว่าการอ่านต้องเริ่มจากครอบครัว ครอบครัวคือห่วงโซ่หนึ่งของปัญหา ซึ่งโยงไปสู่อีกห่วงโซ่หนึ่งคือ ความแตกต่างของสังคมไทย ครอบครัวนี้รวยมาก พ่อแม่ซื้อหนังสือ ไว้เป็นตู้เลย กับอีกครอบครัวทำงานหาเช้ากินค่ำ มีรายได้วันละ ๒๐๐ บาท ค่าหนังสือเล่มละ ๑๐๐ กว่าบาท ตลอดชีวิตนี้เขาไม่มี โอกาสซื้อหนังสือเลย บังเอิญเชื่อมโยงกับอีกห่วงโซ่หนึ่งซึ่งใหญ่มาก คือนโยบายของรัฐและงบประมาณ ไม่เคยมีรัฐบาลไหนมีนโยบาย ว่าด้วยหนังสือและการอ่าน พอรัฐบาลไม่มีนโยบายหลัก รัฐบาล ก็สะเปะสะปะอย่างนี้ ไม่มีงบประมาณ เอา บริจาค สำนักพิมพ์ ขายหนังสือไม่ได้ เอา ประมูลหนังสือ รัฐบาลบอกให้บริจาคหนังสือ เยอะๆ ให้ผลิตหนังสือเยอะๆ ให้ขายหนังสือเยอะๆ ซื้อหนังสือ เยอะๆ ก็โยงต่อไปสู่ห่วงโซ่ของผู้ผลิตต้นฉบับ ห่วงของนักเขียน และนักแปล ถามว่าขณะนี้นักเขียนมีคุณภาพมีกี่คน นักแปล มีคุณภาพสักกี่คน แล้วบรรณาธิการสักกี่คนที่จะมาตรวจแก้ ต้นฉบับให้ดีให้ถูกต้อง ถามต่อว่าสำนักพิมพ์ที่มีอยู่ ๕๐๐ แห่ง มีบรรณาธิการต้นฉบับกี่คน สำนักพิมพ์เร่งผลิตหนังสือกันใหญ่ แต่ไม่มีนักเขียน ก็ไปเก็บข้อมูลจากเว็บไซต์ต่างๆ มาประมวล รวบรวมเป็นต้นฉบับแล้วจัดพิมพ์ อย่างเช่นล่าสุดมีหนังสือว่าด้วย เรื่องยาซึ่งผลิตโดยคนที่ไม่ใช่เภสัชกร ปรากฏว่าข้อมูลผิดหมด กินเข้าไปตามคำแนะนำในหนังสือก็ตาย แล้วหนังสือไม่ได้มีแค่ ห่วงของสรรพวิชา ร้านเย็บก็ใส่กาวก็มีปัญหา ปัญหาอยู่ตรงที่ ประเทศนี้ยากจน เราต้องทำหนังสือประเภทที่อยู่สืบต่อไปได้ ถึงลูกหลานเหลนลื้อ ไม่ใช่เปิดทีสองทีทิ้ง

เอาละ สมมุติว่ารัฐบาลปรารถนาดีให้บริจาคหนังสือ คนมีสตางค์ ๑๐ ล้านคนแย่งกันบริจาคหนังสือคนละ ๑๐ เล่ม เราจะได้หนังสือประมาณร้อยล้านเล่มไปยังห้องสมุดต่างๆ ห้องสมุดแต่ละแห่งจะได้หนังสือประมาณ ๑ แสนเล่ม แต่คำถาม คือว่าเอาหนังสือเหล่านี้ไปไว้ที่ไหน และใครจะเป็นคนแยก ประเภทของหนังสือว่าหนังสือนี้เหมาะสำหรับเด็กชั้นไหน นี่คื ปัญหาอีกห่วงโซ่หนึ่งว่าขณะนี้เราไม่มีบรรณารักษ์ ในโรงเรียน ประถม ๓๙,๐๐๐ กว่าแห่งมีบรรณารักษ์อยู่สัก ๒,๐๐๐-๓,๐๐๐ กว่าแห่งเท่านั้น อีก ๓ หมื่นกว่าแห่งไม่มีบรรณารักษ์ แล้วทำอย่างไร นั้นก็เชื่อมโยงสู่อีกห่วงโซ่หนึ่งว่ามีมหาวิทยาลัยผลิตคนออกไปเป็น บรรณารักษ์สักกี่คน ขณะนี้มีคนเรียนบรรณารักษ์อยู่ประมาณ ๑,๐๐๐ คนทั่วประเทศ ถามว่าถ้าเราจะผลิตบรรณารักษ์ ๓ หมื่นกว่าคนต้องใช้เวลาเท่าไร เราต้องใช้เวลากว่า ๑๐๐ ปี

ถ้าอัตราการผลิตบัณฑิตยังเป็นเท่านี้ ปรากฏว่ารัฐบาลประกาศว่า จะแก้ปัญหาภายในเวลา ๒ ปี สิ่งที่รัฐบาลทำคือให้ครูที่ว่างๆ อยู่ มาเป็นบรรณารักษ์ ครูเหล่านี้ก็รู้เลยว่าทำอะไรในเรื่องเกี่ยวกับ หนังสือและห้องสมุด กลายเป็นการสร้างห่วงโซ่ปัญหาใหม่ขึ้นมาอีก ห่วงโซ่เหล่านี้เกี่ยวข้องกับหมด และต้องทำพร้อมกันหมด ไม่มีทางที่คุณบอกว่าจะสนับสนุนนักเขียนแล้วช่วยให้ระบบหนังสือ ดีขึ้น ที่ผ่านมามีห่วงโซ่ต่างๆ อยู่ในตัวของตัวเอง ห่วงนักเขียนกองอยู่ที่ สมาคมนักเขียนฯ ห่วงนักแปลอยู่ที่สมาคมนักแปลและล่ามฯ ห่วงสำนักพิมพ์อยู่ที่สมาคมนักพิมพ์และผู้จำหน่ายหนังสือฯ สมาคมห้องสมุดฯ ก็แก้ปัญหาห่วงโซ่ของบรรณารักษ์ ทุกคนพยายาม แก้ปัญหาของตัวเอง นี่คืวิธีแก้ปัญหาแต่ละเปลาะๆ แต่ไม่มีอะไร เลยที่ดำรงอยู่ตามลำพัง จนกระทั่งบัดนี้รัฐบาลรู้หรือเปล่าว่ามีห่วง ของปัญหาอยู่ที่ห่วงในระบบหนังสือ ๔๐ ปีที่ผมศึกษาเรื่องนี้มา รู้ว่ามีห่วงโซ่ปัญหาทั้งสิ้น ๑๔ ห่วงและพยายามบอกทุกรัฐบาล เพราะทราบดีที่รัฐบาลยังไม่รู้ว่าห่วงปัญหาอยู่ที่ไหนบ้าง เราแก้ปัญหาไม่ตก

เวลานี้ระบบนิเวศหนังสือเสียไป
ทั้งคนทำ คนเขียน คนอ่าน คนขาย
ทุกอย่างเสียสมดุล
แล้วคุณค่าก็แท้ันหายไป”

สิริยากร : เราต้องดูทั้งระบบหนังสือ ตั้งแต่ต้นทางคือ คนเขียน ทุกวันนี้เรามีนักเขียนนิยายเยอะ แต่นักเขียนที่เขียนวรรณกรรมมีน้อยมาก หนังสือขายดีส่วนใหญ่ก็เป็นหนังสือธรรมะ ฮาวทู สร้างแรงบันดาลใจ อาจจะเป็นเพราะคนอ่านอะไรได้สั้นลง และวรรณกรรมเขียนยาก กว่าที่จะรวบรวมความคิดแล้วถ่ายทอดออกมาไม่ใช่ง่าย เมื่อเทียบกับสมัยก่อน นักเขียนยุคคณะสุภาพบุรุษ ยุคสยามรัฐ วรรณกรรมสมัยนั้นคิดค้นมาก มีการถกเถียงทางความคิด ในต่างประเทศวรรณกรรมก็มีอยู่ไม่ขาดช่วง เพราะหนึ่ง มีการเรียนการสอน ทุกคนต้องเคยอ่านวรรณกรรมคลาสสิก แต่ปัจจุบันการเรียนการสอนวรรณกรรมในโรงเรียนของเรามีน้อยลง สอง นักเขียนของเขาเขียนเล่มหนึ่งก็อยู่ได้ แต่ในเมืองไทยถ้าจะเป็นนักเขียนอาชีพนั้นยาก แล้วหนังสือดีเขาก็ไม่รู้จะหาที่ไหน หาซื้อที่ร้านก็ไม่ได้เพราะมีแต่หนังสือขายดี เรื่องบางเรื่องก็ไม่มีใครพิมพ์ ต้นฉบับก็ไม่มีใครจะหาอ่านจากไหน แล้วมันน่ากลัวที่วรรณกรรมจะสูญหาย ไม่ใช่หายแค่ในแง่รูปธรรม นามธรรมคือคุณค่าก็หาย

ฉันคิดว่าเราต้องเรียนรู้วรรณกรรมไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อให้เข้าใจถึงยุคสมัยของวรรณกรรม ภูมิบริบทแวดล้อมของสิ่งนั้น ทุกวันนี้เราต้องเก็บเมล็ดพันธุ์แล้วปลูก ไม่อย่างนั้นวรรณกรรมเก่าจะถูกเก็บและตายไป เพาะใหม่ก็ไม่งอก ถ้าเก็บไว้ในห้องเย็น ไม่นำมาเพาะใหม่เรื่อยๆ วันหนึ่งเงินอะไรชั้นที่ ๔ ไม่งอกแล้วนะ หนังสือเป็นเมล็ดพันธุ์ทางความคิด ทำอย่างไรถึงจะทำให้มันมีชีวิตต่อไปได้

หนังสือดีในนิยามของคุณคืออะไร

มกฏ : หนังสือดีคือหนังสือที่เกิดประโยชน์แก่คนอ่าน เขาบอกไม่ได้ว่าประโยชน์ในด้านใดบ้าง ประโยชน์คือเขาอ่านแล้วเขาเติบโตทางความคิด สติปัญญา

สิริยากร : หนังสือที่ทำให้เราดี ไม่ว่าจะในแง่ความคิด จิตใจ ทัศนคติ ความเห็นต่อผู้อื่นต่อโลก หนังสือต้องช่วยจรรโลงเราให้ดีขึ้น หนังสือดีคือหนังสือที่มีคนได้อ่านด้วย คุณค่าจะมากขึ้นกว่าที่เราได้อ่านอยู่คนเดียว

สำหรับฉันหนังสือที่ดีคืออ่านจบแล้วยังไม่อยากจะไปไหน ตีใจที่ได้รู้จักเพราะหนังสือนั้นมีคุณค่าควรแก่การเคารพ ฉันชอบอ่านหนังสือเก่า รู้สึกว่าคนสมัยก่อนทั้งเก่งและมีคุณธรรม ฉันเคยอ่าน *วรรณกรรมกับสังคม* (๑ ใน ๕ เล่มหนังสือชุด “คึกฤทธิ์พูด” จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการมูลนิธิคึกฤทธิ์) เล่าถึงพัฒนาการของวรรณกรรมไทยว่ามีที่มาอย่างไร ทำให้คนไทยถึงมีคติสอนใจ สุนุกสุด ๆ เลยค่ะ อ่านแล้วรอบอุ้งใจ เหมือนได้ฟังผู้ใหญ่เล่าเรื่อง แล้วฉันคิดว่าการอ่านวรรณกรรมเก่า ทำให้คลังคำเราใหญ่ขึ้นด้วย

ตอนนี้เรามุ่งเน้นแต่ทำของใหม่ขายเยอะ ๆ ที่ทางในร้านหนังสือไม่มีวรรณกรรมพวกนี้แล้ว หรือมีก็น้อยมากเมื่อเทียบกับว่าทุกหัวมุมถนนมีหนังสือบันเทิง ฉันไปหอสมุดแห่งชาติพบว่า

หมวดวรรณคดีไทยอยู่หลังเสามาดี ๆ ต้องเอียงตัวเข้าไปแล้วมีน้อยมาก เป็นเรื่องตลกมากจนทำให้ใครฟังว่าห้องสมุดประเทศเราเขียนหนังสือ ออกไม่ได้ เราต้องนั่งรถไปเพื่ออ่านวันละกี่หน้าดี หรือไปหอสมุดดำรงราชานุภาพก็รู้สึกตื่นตาตื่นใจกับ *สาส์นสมเด็จ* ที่อัดอยู่ในตู้ แต่จับต้องไม่ได้ คือเป็นของสูงอยู่อย่างนั้น

มกฏ : คำถามก็คือแล้วใครกันที่จะเป็นคนเผยแพร่หนังสือวรรณคดีไทย อันที่จริงเรามีกองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม แต่วิถีคิดของกระทรวงวัฒนธรรมหรือกรมศิลปากรคือคิดแบบพิพิธภัณฑสถานทุกอย่างให้คนเข้าไปดู จะยืมออกมาไม่ได้ ระบบหอสมุดแห่งชาติมีมาเป็นร้อยปี แทนที่จะพัฒนาไปไหนถึงไหนกลับยังย่ำอยู่ที่เดิม

ทำไมเราต้องอ่านวรรณกรรมโบราณ มันสำคัญกับการยกระดับสติปัญญาของสังคมไทยอย่างไร

สิริยากร : ถ้าไม่เห็นวิวัฒนาการ ไม่เข้าใจอดีตเลย ปัจจุบันก็เหมือนต้นไม้ไม่มีราก แล้วอนาคตก็งอนงัน

หากเราศึกษาพัฒนาการของหนังสือไทยจะเห็นว่าในยุคแรกจำกัดอยู่เฉพาะวัดกับวัง หลังจากมี “สมุดฝรั่ง” คือหนังสือที่ใช้แทนพิมพ์พิมพ์เป็นจำนวนมาก ก็เริ่มเข้าสู่ยุคที่หนังสือคือสื่อมวลชน หนังสือเล่มแรกที่พิมพ์คือหนังสือสอนศาสนา และหนังสืออุทิศให้เป็นเครื่องมือทางการเมืองมาตั้งแต่แรก หนังสือของหมอบรัดเลย์ วิชาภรณ์สถาบันกษัตริย์และพระพุทธศาสนาอย่างรุนแรง หนังสือที่รัชกาลที่ ๔ พิมพ์ฉบับแรกก็เพื่อคนอ่านจากมิชชันนารีฝรั่ง หนังสือได้กลายเป็นเครื่องมือโต้ตอบและถ่วงอำนาจกันในวังบวรฯ กับในโบสถ์ ต่อมามีการตั้งหอพระสมุดวชิรญาณขึ้น หนังสือถือเป็นของสูง การแนะนำหนังสือต่อประชาชนในยุคแรกก็คือหนังสือในหอพระสมุดฯ

สำหรับสามัญชน หนังสือยุคแรกที่ได้รับค่านิยมคือเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ เรื่องประโลมโลกย้อย่าง *พระอภัยมณี* ของโรงพิมพ์ครุสมิท จนในสมัยรัชกาลที่ ๖ สิ่งพิมพ์เฟื่องฟูอย่างมาก มีการโต้ตอบทางความคิดอย่างเผ็ดร้อน มีการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองจนในที่สุดนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่ละยุคสมัยหนังสือมีบทบาททางสังคมมาตลอด และมีที่มาจากหนังสือแต่ละยุคเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมอย่างไร วรรณกรรมยุคแสวงหาเกิดขึ้นในสภาพสังคมแบบไหน แล้วนักเขียนพยายามบอกอะไร หรือว่าหนังสือเล่มนั้น ๆ มีความหมายอย่างไร ต่อผู้คนยุคนั้น วันหนึ่งในอนาคตเราอาจจะได้ว่าในยุคนี้มีวรรณกรรมอีโมติคอนด้วย ฉันคิดว่าเราควรเรียนรู้จากอดีต และหนังสือที่ดีจะอยู่เหนือกาลเวลา ทำไมหนังสือ *สุภาพบุรุษ* แค่ ๒ ปีเองแต่สร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคมและยังคงเป็นตำนานมาจนถึงปัจจุบัน

เพราะฉะนั้นก่อนที่เราจะก้าวไปข้างหน้า เราต้องเรียนรู้อดีต ศึกษาพัฒนาการทุกยุคสมัยของหนังสือไทย แล้วเราจะทำอย่างไร มีความหมาย ไม่ใช่สักแต่ทำขาย นี่เป็นหน้าที่ของคนทำหนังสือเลยก็ว่าได้

ก่อนที่เราจะก้าวไปข้างหน้า เราต้องเรียนรู้อดีต ศึกษาพัฒนาการทุกยุคสมัยของหนังสือไทย แล้วเราจะทำอย่างไร มีความหมาย ไม่ใช่สักแต่ทำขาย นี่เป็นหน้าที่ของคนทำหนังสือเลยก็ว่าได้

ในบทบาทของคนทำหนังสือ คุณมีวิธีคิดในการทำหนังสืออย่างไร

มกฏ : เราพยายามทำสิ่งซึ่งเราคิดว่าดีและถูกต้องสำหรับวงการหนังสือ น่าดีใจว่าหลายอย่างที่เรากำลังคิดตั้งแต่แรกมานานแล้ว ทุกวันนี้มีคนเห็นว่าเป็นเรื่องดี เช่นการที่เราประกาศตั้งแต่เริ่มทำสำนักพิมพ์เมื่อ ๓๐ ปีมาแล้วว่า ถ้าหนังสือที่ซื้อไปมีตำหนิ ซ้ำชุด ไม่ได้คุณภาพ หน้าสลับหน้าขาดหาย ส่งคืนให้เรา เรายินดีเปลี่ยนและมีของแถมให้เพื่อบอกว่าเรารู้สึกผิดและขอบคุณที่อุดหนุนบอกเรา ทุกวันนี้นโยบายของเกือบทุกสำนักพิมพ์ปรับเปลี่ยนหนังสือซ้ำชุด ซึ่งแต่เดิมเขาถือเป็นการผิดของผู้ซื้อที่ไม่เปิดดูเสียก่อน หรือเมื่อเราใช้กระดาษคุณภาพดี ราคาแพงกว่ากันไม่เท่าไรแต่อยู่ได้เป็นร้อยปี และช่วยลดภาระแก่ห้องสมุดที่จะต้องนำปกอ่อนไปเย็บเล่มปกแข็งอยู่ดี

เราพยายามทำและทดลองสิ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับวงการหนังสือที่เราคิดว่าถูกต้อง ดีงาม หลายปีมาแล้วเราเริ่มประกาศว่า สำนักพิมพ์จะไม่พิมพ์งานแปลจากภาษาที่สอง เพราะเราเห็นว่ามีความคลาดเคลื่อนสูง เมื่อมีคนรู้ภาษาอื่นมากขึ้นก็ควรจะแปลจากต้นฉบับภาษาที่หนึ่ง เราพยายามให้นักแปลมีลิขสิทธิ์ร่วมในต้นฉบับแปล สิ่งนี้ไม่มีในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ แต่เราพยายามทำให้เกิด เมื่อก่อนเวลานักแปลหนังสือเล่มหนึ่ง สำนักพิมพ์จ่ายค่าต้นฉบับแปลครั้งเดียวจบ แต่เราเสนอแนวคิดใหม่ ว่า เวลานักแปลต้นฉบับเสร็จ สำนักพิมพ์มีบรรณาธิการต้นฉบับตรวจ ต้นฉบับที่จะนำมาพิมพ์เราเรียกต้นฉบับที่สองนั้นจะต้องมีลิขสิทธิ์ร่วมกัน ๓ ฝ่าย คือ นักแปล บรรณาธิการต้นฉบับ และสำนักพิมพ์ เมื่อมีการพิมพ์ครั้งใดก็ตาม นักแปลควรจะได้ค่าตอบแทนตามสัดส่วน บรรณาธิการต้นฉบับแปลควรจะได้ค่าตอบแทนตามสัดส่วนทุกครั้งไปตลอดอายุขัยของการพิมพ์ สิ่งนี้จะทำให้นักแปลทำงานประณีตขึ้นเพราะจะเป็นงานของเขาไปตลอดชีวิต นักแปลจะลืมตาอ้าปากได้ นักแปลจะอยู่ได้จนแก่จนเฒ่า เราพิมพ์ *ผีเสื้อและดอกไม้* ทุกครั้ง เราจ่ายค่าภาพประกอบคุณช่วง มูลพินิจ ทุกครั้ง อันที่จริงบรรณาธิการควรได้ส่วนแบ่งจากกำไรหนังสือที่ขายดีพิมพ์ซ้ำหลายสิบครั้งด้วยเช่นกัน

ไม่ใช่จ่ายครั้งเดียวจบ แต่ขณะนี้มีใครควบคุมมาตรฐานสิ่งเหล่านี้ **สิริยากร :** ฉันคิดเสมอว่าทุกสิ่งที่เราทำเป็นหีบห่อของความเชื่อ ไม่ว่าจะทำรายการโทรทัศน์ ทำนิตยสาร ทำสำนักพิมพ์ทุกอย่างเป็นหีบห่อ คือความคิดเราเป็นนามธรรม เราต้องหารูปธรรมบางอย่างให้แก่นั่น เรายกานำเสนอความเชื่อ และแบ่งปันความเชื่อแก่ผู้คนในเรื่องการมีสุนทรียะ มีศิลปะในการใช้ชีวิต เพียงแต่กระบวนการนำความเชื่อในรูปหนังสือเล่มไปถึงมือคนก็ต้องผ่านการจัดจำหน่าย ผ่านร้านค้า ผ่านการทำการตลาด ผ่านการแจกจ่ายเซ็น ซึ่งปฏิเสธไม่ได้

“๔๐ ปีที่ผมศึกษาเรื่องหนังสือ
รู้ว่ามิห้วงโซ่ปัญหาทั้งสิน ๑๔ ห่วง
และห่วงโซ่เหล่านี้เกี่ยวข้องกันหมด
ที่ผ่านมาห่วงต่าง ๆ อยู่ในที่งองตัวเอง
ห่วงนักเขียนกองอยู่ที่สมาคมนักเขียนฯ
ห่วงนักแปลอยู่ที่สมาคมนักแปลและล่ามฯ
ห่วงสำนักพิมพ์อยู่ที่สมาคมผู้จัดพิมพ์
และผู้จัดการหนังสือฯ
ห่วงของบรรณารักษ์
แต่ไม่มีห่วงไหนที่ดำรงอยู่ตามลำพัง
การแก้ทีละเปลาะ ๆ ไม่มีทางที่จะทำให้
ระบบหนังสือดีขึ้น”

ตอนเราเริ่มทำในท้องตลาดไม่มีหมวดหมู่ (category) หนังสือเลย เราตั้งมันขึ้นมาเป็น lifestyle book แล้วเราก็วางตำแหน่งแห่งที่ของเราชัดเจนว่าเราทำหนังสือท่องเที่ยวเกี่ยวกับหนังสือ คำอาหารเป็นหลัก แต่จริง ๆ แล้วไม่ใช่ไกด์บุ๊ก มันเหมือนเหมือน เอ๊ย คนที่มีการใช้ชีวิตแบบนี้ เพียงแต่เราหาโครงสร้างที่มีอยู่ในร้านหนังสือ เพราะเราต้องคิดแทนคนขายด้วยว่าเขาจะเอาหนังสือไปวางตรงไหน ต้องเข้าใจด้วยว่าตลาดมีอะไรอยู่แล้วที่เราจะนำเสนอสิ่งเหล่านั้น บนโครงสร้างเดิมให้ได้ จนตอนนี้มีไลฟ์สไตล์บุ๊กออกมาเต็มไปหมด เดินเข้าไปในร้านหนังสือมันกลายเป็นหมวดหมู่ขึ้นเมื่อเริ่มไปแล้ว

ผมเริ่มจากฝันก่อน แล้วค่อยหากระบวนการว่าทำอย่างไร จะออกมาได้อย่างนั้น เราเชื่อเสมอว่าการอ่านหนังสือเล่มหนึ่งคือ ประสบการณ์ เพราะฉะนั้นเวลาแนะนำตัวบนแผงหนังสือ หน้าตามัน จะเป็นยังไง เราต้องคิดตั้งแต่แรกเลยว่าทำที่ของสำนักพิมพ์เป็นยังไง แล้วมันจะบอกเลยว่าเราจะทำหนังสืออะไรบ้างและไม่ทำอะไร หรือ ถ้าทำอะไรมันจะออกมาเป็นยังไง ความเชื่อสำคัญสำคัญที่สุด คุณต้องเชื่ออย่างไรทำอย่างนั้น แล้วสำนักพิมพ์ที่ชัดเจนในตัวเอง จะเห็นและจะไม่ทำในสิ่งที่เขาไม่เชื่อ

เราเลือกใช้ขนาดรูปเล่ม A5 เพราะว่าประหยัดกระดาษที่สุด เหลือเศษทิ้งน้อยที่สุด แล้วมันขยายออกไปได้เต็มพื้นที่ คือเราจะทำหนังสือไซส์แปลกทำไม่ถ้าต้องทั้งกระดาษ จับก็ไม่ถนัด เพราะฉะนั้น เราจะไมทำอะไรที่ไม่ใช่ประโยชน์ โครงสร้างของหนังสือ ๑ เล่ม ต้องมีความกลมกล่อม ต้องมีหลากหลายรสชาติ อ่านแล้วรู้สึกว่าจะสบาย ผมชอบงานโปรดักชัน เราทดลองอะไรใหม่ ๆ ตลอด แต่ละเล่มไม่เปลี่ยนกระดาษก็หาวิธีการใหม่ ๆ มีเล่มหนึ่งพิมพ์ไปเยอะมากปรากฏว่าสีไม่คม คือเราใช้กระดาษใหม่ซึ่งโรงพิมพ์เอง ก็ไม่เคยใช้มาก่อน เราเรียกคืนหนังสือทันที เพราะขณะที่เรากำลังบอกคนว่าชีวิตต้องมีความงามแต่หนังสือไม่งามแล้วเราจะไปพูดกับใครได้

เราโชคดีที่ทีมมีหัวใจเดียวกัน ทั้งตัวหนังสือ ภาพ เลย์เอาต์ มันทำงานด้วยกัน ทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการของการสร้างความเชื่อ เชื่อว่าชีวิตต้องมีความงาม ชีวิตต้องมีรายละเอียด แล้วไม่ต้องอยากด้วยนะ คือคุณไม่ต้องพยายามมากเกินไปที่จะมีความสุข และมีความงามในชีวิต คุณแค่เปลี่ยนทัศนคติหน่อยเดียวเอง ผมคิดว่าความเชื่อต้องชัด ความฝันต้องชัด แล้วทำให้มันเป็นจริง สำนักพิมพ์ตั้งมา ๓ ปี ผมวางหนังสือทั้ง ๑๔ เล่มที่ทำมาตรงตำแหน่งที่เห็นชัดที่สุดในบ้าน แล้วมองมันด้วยความชื่นใจ คือเราต้องรักงานที่ตัวเองทำ และมันต้องสร้างแรงบันดาลใจให้เราได้ด้วย ทุกวันนี้มันเป็นเช่นนั้น

ตลาดหนังสือเมืองไทยทุกวันนี้เป็นอย่างไร มีความสุขคุณกับไทย

สิริยากร : ตอนนี้เราผลิตหนังสือเยอะเกินไป โลกทุกวันนี้ over supply หมด เราเลยไม่มีเวลาจะชื่นชมอะไรนาน ๆ เนื่องจากมันเยอะเกินไป ทุนนิยมมีเงื่อนไขว่าต้องออกสินค้าใหม่ ๆ ตลอดเวลา

มันไม่ใช่งานศิลปะอีกแล้ว คืองานศิลปะสร้างที่เดียวมันก็มีชีวิตของมันไป แต่ว่าหนังสือขณะนี้มันมีเวลาหมดอายุ แม้แต่ตัวมันเองก็ต้องออกมาแข่งกับตัวเอง

มกฏ : ไม่สมดูล เพราะว่าหนังสือในเรื่องวิชาความรู้จริง ๆ ชนิดที่คนอ่านอ่านได้อย่างเพลิดเพลินจำเริญใจโดยไม่ต้องรู้สึกถูกบังคับให้อ่านมีเปอร์เซ็นต์น้อย แต่หนังสือที่อ่านแล้วไม่ได้อะไร นอกจากบันเทิง แม้แต่หนังสือธรรมะประเภทที่อ่านแล้วได้ใช้ประโยชน์จริงมีสักเท่าไร ยิ่งหนังสือประโลมโลกย หนังสือโรมานซ์ หนังสือที่เขียนตามอินเทอร์เน็ต หนังสือไม่มีแก่นสาร มันถ่วงจนเอียงไปข้างหนึ่ง อันที่จริงพอถ่วงแล้วแทนที่จะทำใหหนังสือมีสาระเด่นขึ้นมา แต่ไม่เป็นเช่นนั้นเพราะอะไร เพราะหนังสือดีมีสาระก็เข้าไปอยู่ในกองขยะที่ศูนย์สิริกิติ์เหมือนกันกับขยะอื่น ๆ ทำไมคุณไม่เอาเพชรพลอยของคุณมากองเสียที่อื่น แล้วเชิญชวนคนมาชื่นชมกองเพชรพลอยของคุณโดยที่ไม่ไปรวมกับกองขยะเหล่านั้น ผมถามสำนักพิมพ์เล็ก ๆ ในฐานะที่คุณอยู่ในสมาคมผู้จัดพิมพ์และผู้จำหน่ายหนังสือฯ ทำไมคุณไม่คิดให้มากกว่าที่จะ คล้อยตามสมาคมฯ จะขอแยกโซนหรือจะรวมกลุ่มจัดอีกงานเลยก็ได้ เราต้องแก้ที่รูปแบบ คือหนังสือใหม่ขอความกรุณาอย่าลดราคา แล้วจัดกิจกรรมที่เป็นความรู้เรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับหนังสือมากขึ้น อย่างเช่นที่อังกฤษพยายามทำเรื่องวิชาการ ให้คนทำหนังสือสมัยใหม่เสนอแผนงานว่าด้วยการทำหนังสือในแนวคิดของเด็กอายุ ๑๖-๑๗ อยากทำหนังสือสักเล่มเขาจะเริ่มจากอะไร ขณะที่เรามางานนี้ไม่ใช่เพื่อจะเรียนรู้เรื่องการทำหนังสือ เรื่องลิขสิทธิ์ หรือแสวงหาความรู้ใด ๆ เกี่ยวกับหนังสือเลย

สิริยากร : สำนักพิมพ์ของเราฝากขายตามบูทต่าง ๆ คือพื้นที่ของหนังสือเราในร้านหนังสือน้อยและสั้นมาก หนังสือที่พิมพ์นานเกิน ๖ เดือนไปแล้วแทบจะไม่มีพื้นที่ในร้านหนังสือเลย งานสัปดาห์หนังสือฯ จึงเป็นที่หนังสือเล่มเก่า ๆ ยังมีโอกาสให้คนได้เห็นเพราะคนอ่านก็ไม่รู้จะไปซื้อที่ไหน พักหลังจะเห็นว่าแต่ละบูทกลายเป็นร้านหนังสือร้านหนึ่ง พื้นที่ของหนังสือเล่มเก่า ๆ ของตัวเองก็น้อยลงเพราะมีปกใหม่ ๆ ออกมาตลอด มันเลยกลายเป็นระบบย่อยซ้อนเข้าไปอีกในระบบใหญ่ แต่เมื่อเราคิดจะทำหนังสือเราได้อยู่แล้วว่าระบบธุรกิจหนังสือเมืองไทยเป็นอย่างไร ผมไม่ได้คิดว่าสำนักพิมพ์เราจะประกาศอิสรภาพของคนทำหนังสือ ก็ไม่ใช่เคยชวนสำนักพิมพ์เล็ก ๆ ด้วยกันแต่เขาบอกว่าถ้าจะไปจัดอีกงานก็ใช่เรื่องในเมื่อมีงานที่ศูนย์สิริกิติ์อยู่แล้วทุกปี

การลดราคานักหนังสือในงานสัปดาห์หนังสือฯ ปีละ ๒ ครั้ง ที่ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ ส่งผลต่อการอ่านของคนในชาติ และระบบหนังสือเมืองไทยอย่างไร

สิริยากร : คนอ่านเคยชิน เพราะรู้ว่าเดี๋ยวไปซื้อลดราคาในงาน ร้านหนังสือไม่ลดก็ไม่ซื้อ ทำให้สำนักพิมพ์ต้องตั้งราคาเมื่อลดเอาไว้ การลดราคานักหนังสือทำให้คนโลภ เดินเข้าไปในศูนย์สิริกิติ์

เรื่องระบบหนังสือเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ถ้าพลาดจุดหนึ่งกระทบถึงกันหมด เรายังไม่ถึงใช้ใหม่ครับว่าเด็กร้านไลกาวเป็นมะเร็งเพราะงานลดราคาหนังสือ ปกติเด็กร้านไลกาวทำงานวันละ ๘ ชั่วโมง ปริมาณสารพิษที่เขาสูดเข้าไปวันละ ๘ ชั่วโมง จะใช้เวลา ๒๐ ปีถึงจะเป็นมะเร็ง แต่พอมีงานที่ศูนย์สิริกิติ์เขาจะต้องทำงานวันละ ๑๔ ชั่วโมง เพราะฉะนั้นเขาเป็นมะเร็งเร็วขึ้น เรายังไม่ถึงใช้ใหม่ว่าเด็กซิมมอเตอร์ไซค์ร้านเพลตตายเพราะงานลดราคาหนังสือที่ศูนย์สิริกิติ์ ปกติเด็กร้านเพลตส่งเพลตถึงหน้ามืองยันก็กลับบ้าน แต่พอมีงานนี้เขาจะต้องอยู่ถึงตีสองเพื่อที่จะซิมมอเตอร์ไซค์ไปส่งเพลต วันนั้น่วงเต็มแก ซิมมอเตอร์ไซค์กลับในชนเสาไฟฟ้าตาย ถ้าไม่เร่งผลิตหนังสือเพื่อให้งานเขาก็ไม่ต้องส่งเพลตตอนตีสองในคืนนั้น ดูเหมือนจะไม่เกี่ยวแต่มันเกี่ยวโยงกันหมดนะครับ

ถามว่าการลดราคาหนังสือที่ศูนย์สิริกิติ์ทำลายระบบตรงไหนร้านหนังสือเล็ก ๆ อยู่ไม่ได้ เพราะทันทีที่คุณลดราคาหนังสือใหม่ร้านปากซอยเจ๊งทันที ร้านหนังสือซอยทองหล่อตอนนี้เจ๊งไปแล้ว เพราะผลผลิตของงานสัปดาห์หนังสือฯ เมื่อก่อนเคยขายได้วันหนึ่ง ๓-๔ หมื่นบาท ต่อมาวันละ ๑,๐๐๐ บาทยังขายแทบไม่ได้ เขาทำสถิติเลยว่าการงานที่ศูนย์สิริกิติ์ขายได้เท่าไร ค่อย ๆ ลดลง ๆ พอถึงช่วงงานยอดขายนิ่งสนิท นั่นหมายความว่ากลุ่มคนอ่านหนังสือมี แต่เขาเก็บเงินไว้ไปซื้อในงาน นี่คือข้อเท็จจริงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เลย

ผมไม่ได้รับเกียรติจะไรนะครับ ดิด้วยซ้ำมีหนังสือเป็นล้าน ๆ เล่มอยู่ในงานนั้น แต่ขออย่างเดียวหนังสือใหม่ที่เพิ่งผลิตเมื่อวานนี้ขายราคาเต็มได้ไหม เพื่อที่ร้านปากซอยจะได้ขายได้ด้วย เราจะได้ไม่ต้องเอารถขึ้นไปในงานเพื่อจะซื้อหนังสือใหม่ในเมื่อซื้อร้านปากซอยก็ราคาเท่ากัน ถ้าสำนักพิมพ์ทุกแห่งประกาศไม่ลดราคาหนังสือใหม่ร้านหนังสือเล็ก ๆ อยู่ได้ทันที

การอยู่รอดหรือล้มหายตายจากจากร้านหนังสืออิสระบอกอะไรเกี่ยวกับโครงสร้างระบบหนังสือเมืองไทย

มกุฎ : ขณะที่เราเห็นประโยชน์เฉพาะหน้า เราไม่พยายามนึกถึงประโยชน์ที่ไกลออกไป เมื่อใดก็ตามร้านหนังสือทั้งหลายถูกยึดครองโดยเจ้าใหญ่ ๒-๓ เจ้า ปัญหาใหญ่มานี้คือเจ้าใหญ่มีทั้งสำนักพิมพ์ มีทั้งโรงพิมพ์ มีทั้งสายส่ง มีทั้งร้านขายหนังสือ แล้วขอให้เชื่อเถอะว่าในอนาคตเจ้าใหญ่นี้แหละจะกำหนดนโยบายรัฐบาล และจะเป็นคนบงการประเทศนี้

ปัญหาขณะนี้และในอนาคตคือเรากำลังสร้างระบบผูกขาดหนังสือขึ้นในเมืองไทย โดยสำนักพิมพ์เหล่านี้เองที่ไปขายหนังสือลดราคาที่ศูนย์สิริกิติ์ เมื่อร้านหนังสืออิสระที่เคยมีพื้นที่ให้แก่หนังสือทุกค่ายทุกสื่ออยู่ไม่ได้ สังคมเราก็จะถูกผูกขาดโดยเจ้าใหญ่ที่กำหนดเนื้อหาและทิศทางของหนังสือในประเทศนี้

สิริยากร : แต่ระบบกลไกตลาดเองทำให้ท้ายที่สุด

เจ้าใหญ่ ๆ เท่านั้นที่อยู่ได้ สำนักพิมพ์เล็ก ๆ ก็ต้องพึ่งสายส่งใหญ่ เราจะทำอย่างไรในเมื่อกลไกตลาดเอื้อให้เห็นเช่นนั้น สายส่งเองก็เป็นเจ้าของร้าน ถึงจะบอกว่ายุติธรรมขายให้ทุกคน แต่ว่าในความเป็นจริงก็ให้พื้นที่แก่หนังสือของตัวเองมากกว่าอยู่ที่ร้านหนังสือเองจะต้องมีความยุติธรรม ไม่ใช่ว่ามีแต่ตำแหน่งที่ดีที่สุดเป็นหนังสือของสำนักพิมพ์ตัวเอง อีกอย่างคือหนังสืออะไรขายดีก็จะทำตาม ๆ กัน แล้วทำให้ความหลากหลายของภูมิทัศน์ (landscape) หนังสือเสียไป ร้านหนังสือก็มีแต่หนังสือลักษณะเดียวกันเหมือนกันหมดทุกร้าน

มกุฎ : ขายดีก็ปรากฏว่ามีเบื้องหลังอีกว่าขายดีจริงหรือเปล่าแล้วเดี๋ยวนี้ไม่มีแล้วที่จะเอ่ยชื่อสำนักพิมพ์หนึ่งแล้วรู้ว่าเขาเก่งเรื่องนี้ เพราะทุกคนทำตามกันหมด ทั้งสำนักพิมพ์ใหญ่ที่อยู่ในตลาดหลักทรัพย์หรือไม่เข้าตลาดหลักทรัพย์ต่างก็ใช้วิธีเดียวกันหมดคือพยายามกอบโกยให้ได้มากที่สุดไม่ว่าด้วยวิธีใดก็ตาม มันอันตรายตรงที่ว่าเราไม่มีเวลาตรวจสอบคุณภาพ ภาษาที่เลววิธีคิดที่เลว หนังสือที่ผลิตออกมาก็ไม่มีคุณภาพ อันที่จริงถ้าเชื่อว่า

มีระบบที่ดี หนังสือดีขายได้ ห้องสมุดต้องการอย่างน้อยที่สุดเป็นหมื่น ๆ เล่ม ตลาดต้องการหนังสือดี หนังสือมีสาระ **สิริยากร :** เวลานี้ผู้มองไม่เห็นทางอื่นนอกจากต้องช่วยตัวเอง ทำอย่างไรจะทำเนื้อหาให้ดีและหนังสือเราเป็นที่ต้องการของตลาด ถ้าดีจริงก็มีคนถามหา สายส่งกับร้านหนังสือถึงวางหนังสือเรา และวางในตำแหน่งที่ดี ผู้คิดว่ายิ่งเล็กยิ่งต้องสร้างสรรค์ แล้วความคล่องตัวต้องสูงด้วย

มกุฎ : เพียงแต่ว่าสำนักพิมพ์เล็ก ๆ เท่าที่เราศึกษามาอายุสั้น เพราะว่าท้ายที่สุดสู้ตลาดไม่ได้ แล้วเขาก็เหนื่อย พอเหนื่อยก็หมดแรงที่จะทำอะไรต่อไป มันก็เกิดสำนักพิมพ์ใหม่ขึ้น กลายเป็นคลื่นที่แตกกระเซ็นไม่เป็นชิ้นเป็นอัน เพราะฉะนั้นระบบหนังสือเมืองไทยจึงไม่มีอะไรพัฒนาและเติบโตขึ้นมา ทั้ง ๆ ที่รูปแบบสังคมของหนังสือเมืองไทยน่าจะพัฒนาได้เพราะเรามีภาษาของตัวเอง นำแปลตรงที่ว่าเราไม่พยายามใช้ความเป็นเอกภาพในทางภาษาเพื่อที่จะพัฒนาระบบหนังสือของเรา

จากประสบการณ์การทำหนังสือ คุณต้องพบเผชิญอุปสรรคอะไรบ้างที่ต้นสายปลายเหตุมาจากระบบที่เป็นอยู่

สิริยากร : คนที่คิดก่อนก็เหนื่อย ต้องหาหนทางใหม่ไปเรื่อย ๆ แล้วมันจะซุนเร็ว คนที่ทำตามเราก็อายุเยอะมาก แล้วตอนนี้เราแทนที่เราไปแล้วในร้านหนังสือ แต่อุ้มรู้สึกว่าเป็นธรรมดาโลก พอเขาขายดีร้านก็อยากวาง แล้วเขาทำอะไรอะจริง ๆ นี่คือกลไกของตลาด คือมีผู้นำตลาด พวก innovator ก็จะทำตลาดในช่วงแรก ๆ แล้วสังคมนี้มีพวกที่เห็นว่าอะไรได้รับความนิยมค่อยซื้อหรือ late adoptor มากกว่า มารับช่วงต่อตลาดที่สร้างไว้ ก็กับเกี่ยวอย่างเดียวกัน บางครั้งเราเหนื่อยนะ ช่วงหนึ่งหนังสือเราหยุดการพิมพ์ไป แล้วสำนักพิมพ์ที่ถือบับเราก็แทนที่เราไปแล้ว

แต่ที่สำคัญคือเราไม่อาจปกป้องตัวเองได้เลย หอสมุดแห่งชาติเองก็ไม่ตรวจสอบชื่อหนังสือก่อนออกเลข ISBN คุณจด ISBN หนังสือชื่อนี้ คนอื่นมาจดชื่อเดียวกันได้ มีหนังสือชื่อเดียวกันออกมา ๒ เล่ม อุ้มถามทางหอสมุดแห่งชาติเขาบอกมีหน้าที่ออกเลขอย่างเดียว แล้วสายส่งก็ไม่มีจรรยาบรรณขายหนังสือที่เลียนแบบเรากระทั่งวางคู่กันเลยก็มี อุ้มถามว่าเราไม่ลับสนหรือ เราไม่สนเพราะมันขายดี พอปรึกษากกรมทรัพย์สินทางปัญญาก็ไม่เกิดอะไรขึ้น ตอนนั้นเราเลยใช้กลไกตลาดเป็นตัวตัดสินไม่เป็นไรเราไม่ได้ต้องการเงินมาก เราเพียงแต่ทำในสิ่งที่เราทำประโยชน์แก่คนอื่น สร้างแรงบันดาลใจและจรรโลงสังคมด้วยวิธีที่เราทำได้ หนังสือเป็นสื่อหนึ่งที่จรรโลงจิตใจคนให้อ่อนโยน ปราบปรามดีต่อกัน และมองเห็นความงาม

มกุฎ : ปัญหานี้เกิดมาตั้งนานแล้ว นี่คือข้อบกพร่องของระบบนี้เพราะไม่มีใครดูแลระบบ ผมเคยพยายามฟ้องร้องกรณีที่ไพโรสตาร์ซื้อบทประพันธ์ *ผีเสื้อและดอกไม้* ไปสร้างเป็นหนังสือแล้วหลังจากนั้นก็นำไปทำวิดีโอ วีซีดี ซึ่งสมัยนั้นยังไม่มีระบบวิดีโอ วีซีดี ด้วยซ้ำ ผมฟ้องศาลว่าเขาทำนอกเหนือจากที่ได้ตกลงเอาไว้ปรากฏว่าทางไพโรสตาร์ก็ส่งใครต่อใครมายอมความ ผมบอกว่าที่ฟ้องไม่ได้ต้องการสตางค์ ต้องการให้รู้ว่าแพ้เพื่อที่จะไปสอนเด็กได้ว่ากฎหมายไทยมีช่องโหว่ พอถึงเวลาก็แพ้จริง ๆ ศาลบอกว่าเมื่อสัญญาระบุว่า “อนุญาตให้สร้างภาพยนตร์” คำว่าภาพยนตร์มันช่างเขียนเรียบร้อยแล้ว เพราะในพจนานุกรมคำว่าภาพยนตร์คือภาพเคลื่อนไหว เพราะฉะนั้นเขามีสสิทธิ์นำบทประพันธ์ไปทำอะไรก็ตามที่เป็นภาพเคลื่อนไหว

ผมเริ่มเห็นปัญหาตั้งแต่ปี ๒๕๒๐ ปัญหาแรกที่ผมเห็นคือทำให้สำนักพิมพ์หนึ่งได้พิมพ์หนังสืออ่านนอกเวลาของนักเขียนทุกคน ผมก็เริ่มศึกษา และได้คำตอบว่าสำนักพิมพ์นั้นจ้างศึกษานิตยสารก็ของกระทรวงศึกษาธิการให้ส่งความลับมาเมื่อประกาศผลการคัดเลือกหนังสืออ่านนอกเวลา สำนักพิมพ์ก็ติดต่อนักเขียนทีละคน ๆ แล้วมัดมือทำสัญญาเลย ๑๐ ปีจ่าย ๑ แสนบาท ปรากฏว่าในปี ๒๕๒๑ หนังสือของผมได้รับเลือก และศึกษานิตยสารคนนี้หาทางติดต่อผมไปทั่วประเทศ บังเอิญในปีนั้นเองผมไปทำไร่

อยู่ที่ จ. สงขลา เขาก็ตามไม่เจอ ผมได้รู้ในปีต่อมาว่าหนังสือของผ
ได้รับเลือกเป็นหนังสืออ่านนอกเวลา ผมเลยพิมพ์เอง
ที่นี้พอสำนักพิมพ์ได้ลิขสิทธิ์มา สำนักพิมพ์ก็พิมพ์ไปสิ ๑๐ ปี
ก็หมิ่นเล็มไม่รู้แต่ักเขียนได้ ๑ แสนบาท เฉลี่ยปีละ ๑ หมื่นบาท
คุณคำพูน บุญทวี ตระอมใจตายเพราะเหตุนี้ หลังจากเกิดคดี
ฟ้องร้องกัน ผมเป็นคนสุดท้ายที่เจอคุณคำพูนในโรงพยาบาล
ก่อนตาย เห็นใหม่ครบเรื่องต่าง ๆ เชื่อมโยงกันหมด
ไม่มีอะไรเลยที่จะอยู่ตามลำพังแม้แต่เรื่องลิขสิทธิ์ของนักเขียน

คุณคิดว่าหากทางใดที่จะแก้ปัญหานี้ได้ทั้งระบบ

มกฏ : อะไรก็ตามที่เป็นหนังสือจะต้องมีคนซึ่งตั้งแต่
ต้นทางเลย เราหาใครสักคนซึ่งรู้ปัญหามารับผิดชอบเรื่องนี้
เมื่อ ๑๐ ปีที่แล้วผมเสนอโครงสร้างระบบหนังสือสาธารณะที่เรียกว่า
“สถาบันหนังสือแห่งชาติ” ถ้ามีสถาบันนี้ก็เหมือนกับมีกระทรวงหนึ่ง
แล้วคุณไปศึกษาว่าปัญหาทั้งหมดมีอะไร และคุณจะเริ่มเรื่องนี้
ตรงไหนดี ไม่ใช่ว่าสมาคมนักเขียนฯ มีปัญหา โยนเงินให้สมาคมฯ
ร้อยล้านแล้วไปนั่งแก้ปัญหา พอเขาแก้ปัญหาผลิตนักเขียนเก่งมาก
แต่ปรากฏเขาสืบไปว่านักเขียนต้องสัมพันธ์กับสำนักพิมพ์
สำนักพิมพ์มีนโยบายไม่ผลิตหนังสือดี จะผลิตแต่หนังสือโรมานซ์
หนังสือขายดี นักเขียนก็ต้องไปทำนาไปขายบะหมี่เปิดหมดเลย
ถ้ามีสถาบันหนังสือแห่งชาติ เราจะทำระบบลิขสิทธิ์ให้ดี
ถ้าเมื่อว่านักเขียนไม่ได้รับความยุติธรรมเรื่องลิขสิทธิ์ก็มีสิทธิ์ที่จะ
เดินมาที่สถาบันฯ ขอให้จัดการให้เขา ถ้าจะฟ้องศาลก็หาทนายให้เขา
เราจะนำระบบ ISBN มาอยู่ในสถาบันนี้ แล้วเราจะทำให้ดูว่า
แค่ ISBN ตัวเดียวสืบไปได้ถึงใครเหง้าใครชราของนักเขียน
ของใครต่อมิใครที่มีชื่อปรากฏอยู่ในหนังสือ ที่จริงระบบ ISBN
เป็นระบบที่ดีมากแต่เราไม่รู้จักใช้ระบบเองต่างหาก

เรื่องระบบหนังสือและการอ่านเป็นหน้าที่ของรัฐบาล
สถาบันหนังสือแห่งชาติเป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐ แต่จะต้อง
เป็นอิสระจากนโยบายของรัฐบาล ต้องเป็นอิสระจากพรรคการเมือง
ต้องเป็นอิสระจากข้าราชการ แล้วมาบริหารหนังสือของชาติ
เราเคยเสนอให้หอสมุดแห่งชาติแยกออกจากกระทรวงวัฒนธรรม
มารับผิดชอบเรื่องระบบหนังสือและการอ่าน เพียงแต่ว่าต้องจัด
โครงสร้างเสียใหม่ หอสมุดแห่งชาติไม่ยอม เมื่อไม่ยอมก็จำเป็นต้อง
ตั้งหน่วยงานใหม่ และหน่วยงานใหม่นี้จำเป็นต้องมี
ศูนย์กลางของหนังสือทั่วประเทศ

เป้าหมายของสถาบันนี้คือ ทำอย่างไรให้ทุกคนมีสิทธิที่จะ
แสวงหาความรู้จากแหล่งเดียวกัน โดยไม่ต้องแบ่งว่าไอ้ฉันสิฉัน
ไอ้ฉันความคิดฉัน แต่หมายความว่าอะไรก็ตามในเรื่องที่เป็นความรู้
เป็นวิชาการเป็นสิ่งซึ่งเราเรียกว่าหนังสือ ทุกคนมีสิทธิที่จะไปแสวงหา
ได้ เช่นวันหนึ่งผมถือบัตรประชาชนไปห้องสมุดจุฬาฯ บอกต้องการ
หนังสือเล่มนั้นเล่มนี้ บรรณารักษ์หยิบให้ผมได้ แล้ววันหนึ่งผมจะไป
คืนหนังสือที่ไหนก็ได้ มีระบบยืม-คืนที่ส่งตรงถึงกัน นั่นคือสิ่งที่เรา

อยากให้เห็นในอนาคต

สิริยากร : อู่มมองว่าสถาบันหนังสือแห่งชาติน่าจะทำงาน
ในเรื่องของเนื้อหามากกว่า เป้าหมายของสถาบันหนังสือแห่งชาติคือ
ที่รวบรวมคลังปัญญา และทำอะไรที่จะทำให้คนในชาติเห็นคุณค่า
ของคลังปัญญาที่ สถาบันฯ มีหน้าที่ส่งเสริมการอ่านของประชาชน
ในชาติ ให้คนเห็นคุณค่าในวรรณกรรมดี ๆ ของประเทศนี้
อันที่จริงต้องมีเจ้าภาพละคะในเรื่องนี้ แต่ว่าทุกคนก็ต้อง
ช่วยกัน ไม่เช่นนั้นสถาบันฯ จะต้องทำงานหนักมาก เราไม่ควร
รอจากรัฐ แนนอนเป็นหน้าที่ของรัฐเพราะหนังสือเป็นสมบัติของชาติ
แต่ตอนนี้จะอย่างไรให้เป็นรูปธรรมโดยเริ่มจากคนไม่กี่คน
ที่เห็นความสำคัญจริง ๆ

เฉพาะหน้านี้คุณคิดว่าเราควรจะมีจุดเริ่มต้นที่ใดที่ใด

สิริยากร : อู่มรู้สึกว่ามันเป็นเรื่องเพื่อนเรา ถึงแม้จักเขียน
หลายท่านจะล่วงลับไปแล้วแต่เรายังรู้สึกว่าเขาอยู่ อู่มอาจจะ
โชคดีกว่าอีกหลายคน แต่เราก็อยากให้คนอื่น ๆ มีโอกาสได้รู้จักสิ่งดี
เหล่านี้เช่นเดียวกับเราด้วย เรามีวรรณกรรมดีเยอะมาก
ถ้าเราชักชวนคนที่มีใจมาช่วยกันจัดพิมพ์วรรณคดีไทยยุคแรก ๆ
เผยแพร่ และหาวิธีทำอย่างไรจะให้ความรู้หรือสร้างแรงบันดาลใจ
ให้คนหันมาชื่นชมวรรณคดีเหล่านี้

มกฏ : นั่นคือการเริ่มต้นจากซีกหนึ่งในหลาย ๆ เส้น
ในวงกลมนี้ แต่พอเริ่มมาได้ถึงกึ่งกลางวงกลม พิมพ์หนังสือเสร็จ
ก็เกิดคำถามว่าแล้ววิธีที่จะกระจายหนังสือนี้ไปยังที่ต่าง ๆ ที่เรา
ต้องการให้เขาเรียนรู้จะทำอย่างไร ทำยที่สุดก็ต้องไปขายลดราคา
ในงานสัปดาห์หนังสือฯ มอบให้ห้องสมุดก็จะไปจนอยู่ที่ กศน.
เมื่อปี ๒๕๒๐ ผมทดลองทำห้องสมุดเคลื่อนที่ ปรากฏว่า
มีอุปสรรคเยอะมาก แล้วผมถึงเข้าใจว่าเมืองไทยมีสภาพสังคม
ที่แตกต่างกันมาก เราจะใช้ทฤษฎีเดียวกันในทุกสังคมไม่ได้
ผมคิดว่าเราควรจะมีจุดเริ่มต้นซึ่งมันจะกระจายไปส่วนอื่นได้
คือห้องสำนักพิมพ์ ถ้าเมื่อว่าเราแก้ห้องสำนักพิมพ์ได้เมื่อไหร่
สำนักพิมพ์จะนึกถึงนักเขียนที่เขียนต้นฉบับดี ๆ สำนักพิมพ์จะนึกถึง
บรรณาธิการ ระบบการตรวจแก้ต้นฉบับที่ดี สำนักพิมพ์จะนึกถึง
การออกหนังสือสม่ำเสมอ ไม่ใช่ใหม่ระดมออกมา สำนักพิมพ์จะทำ
หนังสือมีคุณภาพมากขึ้น ถ้าจะเริ่มต้องเริ่มจากสำนักพิมพ์
ไม่ใช่ไปเริ่มปลีกย่อย นั่นเป็นปลายทางที่ยากลำบาก

แล้วในห้วงนี้ คนอ่านควรจะจับบทบาทอย่างไรบ้าง

มกฏ : คนอ่านหนังสือไม่มีบทบาทอะไรเลย นอกจากว่า
วันหนึ่งคนอ่านหนังสือลุกขึ้นมาบอกว่ารัฐบาลต้องทำอะไรสักอย่าง
แล้ว

สิริยากร : ถ้านี่คือระบบตลาด อุปสงค์-อุปทานทำงาน
สอดคล้องกัน คนอ่านน่าจะมีส่วนช่วยให้มาตรฐานของสิ่งพิมพ์ดีขึ้น
ถ้าความต้องการมีคุณภาพขึ้น

มกฏ : ปัญหาคือหนังสือไม่เหมือนสินค้าอื่นตรงที่ว่าคนอ่าน
จำนวนหนึ่งที่มีความต้องการนั้นเป็นคนจนและไม่มีโอกาสที่จะแสดง
สิทธิของเขาในการซื้อหนังสือเลย ไม่มีโอกาสที่จะแสดงว่าเขาชอบ
หนังสือประเภทไหนเลย สิ่งซึ่งแสดงตัวเลขอุปสงค์-อุปทานตอนนี้
อยู่ในกลุ่มคนรวย คนที่มีสตางค์ และคนที่อยู่ในเมือง คนมีสตางค์
ซื้อโรมานซ์เกาหลี ตลาดก็บอกว่าโรมานซ์เกาหลีดีก็มีผลิต
แต่ว่ามีคนอีกจำนวนหนึ่งที่อยู่ต่างจังหวัด เขาไม่อยากอ่านโรมานซ์
เกาหลีแต่เขาไม่รู้จะไปบอกใคร เขาไม่มีปัญญาซื้อ
และเขาไม่มีปัญญาที่จะไปห้องสมุด

ดูเหมือนยากนะครับที่จะทำอะไรในประเทศนี้เกี่ยวกับหนังสือ
แต่ผมยังมีความหวังตลอดเวลา คุณคิดดูสิว่าเงินบาทเดียว
ตั้งห้องสมุดได้ แต่มันใช้เวลา ๒๕ ปี เพราะฉะนั้นมันอาจต้อง
ใช้เวลา ๒๕ ปีนับจากวันนี้

สุดท้ายนี้ระบบหนังสือเมืองไทยควรจะไปทางไหน

สิริยากร : เรามีของดีอยู่ในท่ามกลางของอึล้วยแจก
ซึ่งสัดส่วนเป็นอย่างนี้มาแต่ไหนแต่ไร ถ้าเราจะแสวงหาคุณค่า
ของหนังสือดีในเมืองไทยต้องส่งเสริมไปพร้อม ๆ กันทั้งระบบ
ใครสักคนหรือกลุ่มคนสักกลุ่มหนึ่งควรจะต้องเริ่มทำเรื่องนี้กันขึ้นมา
จนเป็นรูปธรรมนำไปขยายผลต่อได้ การที่เราต้องมาพูดคุยกันว่า
เรื่องนี้เป็นวาระของชาติเพราะมันสำคัญ หนังสือไม่ใช่สินค้าฟุ่มเฟือย
แต่เป็นอาหารสมอง เราต้องสร้างสุขุมปัญญาซึ่งเป็นฐานสำคัญ
ของปัญญาที่แท้ในชั้นสูงสุดคือภาวนามยปัญญา ถ้าสุตจาก
การอ่านการฟังยังไม่แล้วจะเกิดปัญญาได้อย่างไร
และการจะบ่มเพาะความคิดสติปัญญาเพื่อความเป็นมนุษย์
ที่สมบูรณ์นั้น หนังสือเป็นส่วนสำคัญ

มกฏ : ผมคงสรุปได้แต่เพียงว่าระบบหนังสือและการอ่าน
ของชาติเป็นหน้าที่ของรัฐบาล ถ้าเมื่อประเทศที่โชคดีทั้งหลาย
ที่เขาจัดการเรื่องระบบหนังสือของเขาได้ก็เป็นโชคดีของเขาไป
ประเทศที่โชคไม่ดีก็เป็นกรรมของประชาชนไป ส่วนประเทศไทย
คำถามที่บอกว่ามันจะไปทางไหน เท่าที่เห็นในขณะนี้มันจะลงนรกครับ

ขอขอบคุณ :
โครงการอบรมบรรณาธิการต้นฉบับ ครั้งที่ ๔
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ที่เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้สัมภาษณ์ “หาเรื่อง” สนทนากับบุคคลทั้งสองนี้